

Ulrik kormányzó perjel), s voltak, akik a titkosrendőrség ügynökei lettek. Velük tudták megvalósítani a leghatékonyabb „együtműködést” a főapátságban, feladatuk az információadás mellett a bomlasztás és befolyásolás lett.

A kötet utolsó tanulmánya a bencés rendre vonatkozó megyei rendőrségi összefoglaló jelentéseket elemzi a hetvenes, nyolcvanas évekből. SOÓS VIKTOR ATTILA egy eddig nem kutatott forráscsoportot tesz vizsgálat tárgyává, amely jól illusztrálja, hogy az állambiztonság megyei részlege, együtműködve az ÁEH munkatársaival milyen módszereket alkalmazott a befolyásolásra, bomlasztásra a legális egyházi intézményekben, illetve az illegálisnak minősülő közösségekben. A szerző szerint Győr-Sopron megyében „speciális, eddigi ismereteink szerint egyedülálló együtműködés volt az ÁEH és a BM között”. Bár a vizsgált jelentésekbe „konkrét ügyek alig kerültek, ugyanakkor folyamatok, mozgások szempontjából átfogó képet adnak számunkra”. Így például arról, hogy a bencés rend – dacára a rendszerhez lojális vezetésének – a korszak vége felé sem kevésbé állt az állambiztonság célkeresztjében, mint korábban.

A kötetben összegyűjtött tanulmányok, miközben szerzőik egy-egy részletkérdés forrásokon alapuló és tárgyilagos elemzését nyújtják, összességében azt a benyomást erősítik meg az olvasóban, hogy a totalitárius diktatúra viszonyai között egy viszonylag zárt szerzetesi közösség sem tudta magát kivonni a kommunista egyházpolitika káros hatásai alól, ugyanakkor a szerzetesek akkor sem voltak hajlandók elszigetelődni az őket körülvevő társadalomtól, amikor a hatalomnak éppen ez állt volna érdekében.

(ism.: *Gárdonyi Máté*)

Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején. III. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában 2018. április 13-án rendezett konferencia előadásainak szerkesztett változata. Szerk.: Dénesi Tamás – Boros Zoltán. Pannonhalma, Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, 2018. (Studia ex Archivio Sancti Martini edita III.) 282 old.

Egy sorozat harmadik kötetéről lévén szó, a már reflektált előzmények felidézése nélkül, in medias res indítható a szemlélés.

PETES RÓBERT: *Szerzetesi megújulás Pannonhalmán a II. Vatikáni Zsinat fényében. Az 1969–1971-es rendi nagykáptalan*. Legányi Norbert főapát részt vett a II. Vatikáni Zsinat 3. ülészakán (1964. szeptember – december), amely összességében majd egy év múltán ér véget. A megújulásra ösztönző zsinati szellem (egyik) következménye, hogy Norbert főapát 1968 nyarán 140 kérdést küldött szét az összehívandó nagykáptalan százfőnyi közösségének, így téve őket közreműködővé az új bencés státútum megszületésében. 1969 márciusától Tihanyi Bánk választott promótor vezetésével a megtárgyalandó témakörök munkabizottságait életre hívta kezdték a munkát. Közben azonban Legányi Norbert tisztétől megvált, elhagyta Szent Márton hegyét, s 1969 nyarán Monsberger Ulrik kormányzó perjelsége alatt kezdődött a nagykáptalan első összejövetele. 1970. augusztus végéig további öt ülészakon tárgyalták meg a témacsoportokat. Döntés

született a magyar nyelvű imádkozásról, a főapáti tisztség hosszáról és annak „területi kompetenciájáról” – az a magyar rendtartományra terjed ki –, miközben ekkoriban több bencés habitusú fogadalmast tartottak számon az ország határain kívül, mint a hazai létszám. Az elfogadott új statútumot a Szentszék 1972 januárjában hitelesítette, s két hónappal később az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) is „áldását adta” rá. A perjeli és a többi rendi dokumentáció gondos feltárása mellett Petes Róbert nem mulasztja el hasznosítani az állambiztonság helyi fürkészeitől fennmaradt sub rosa információcsokrot sem, így mintegy színe és visszája forrásduplikátumból rekonstruálja az akkori bencés nagykáptalan krónikáját.

DÉNESI TAMÁS – VÁRSZEGI ASZTRIK: *A laikus szerzetesi intézmény Pannonhalmán (1945–1987)*. Rendtörténeti előzményekre visszatekintve térnek rá a szerzők arra, hogy 1945 tavaszán – a földbirtoklás gyökeres átalakulására is tekintettel – Kelemen Krizosztom főapát iniciatívájára újra fontolóra vették a laikus testvéri intézmény felélesztését. Hónapokon át disputáltak erről a konventben és azon kívül is, mígnem nekiláttak a lélekalázatnak: részben személyes ajánlásokra támaszkodva, részben pedig nyílt hirdetésekre jelentkezők „előszűrésével” választották ki az új világi testvéreket. Noha a felvétel kritériumai tudhatók voltak, számos olyan – hátrányos helyzetű (állástalan, túlkoros vagy beteg) – kiségzisztencia próbált így megélhetésre lenni, aki a lelkeségi elhívattatás szempontját sokadrangúnak gondolta. (A háborús évek vérzivatarát túlélők esetében aligha van ezen csodálkoznivaló.) Ezek után a fogadalomtétel időrendje szerint idéződik meg a lapokon mintegy két tucatnyi világi testvér mindegyike. Személyes „polgári” alapadataiktól kezdődően pannonthalmi foglalkoztatási területeiken át, esetleges eltávozásukon túl halálukig követve nyomon sorukat. Csak három személyt említve utalok az életpályák változatosságára. A világi testvérek jelentkező Cziráki Lászlót a kétkezi szolgálat helyett a „szellemi munka” felé térítették el, s lett belőle a bencés gimnázium nagy respektusú tanáregyénisége. Aki Ugron Bánffy Istvánnak csak a nevét olvasva is nemesi, ráadásul erdélyi nemesi pedigrére asszociál, bizony ráhibázott a rangvesztett eredetre. Krisztusi korba lépve, 1961-ben került Pannonhalmára, s lett belőle szűk keresztmetszetet enyhítő „mindenes” kiségitő testvér: a ház gondnokságtól a konyhán és a kertészetben volt takarító, raktáros vagy éppen a sekrestyében foglalkoztatott. 2005-ben bekövetkezett haláláig volt Szent Márton hegyének laikus jolly jokere. Valamivel problémásabb esetként kerül szóba Tumpek Timót testvér. Azért akadt gond vele – nem rendi előjáróinak –, merthogy az elektronikához is konyított, s műszaki karbantartó munkavégzése közepette visszatérően kigyomlálta a főapáti telefon ikervezetékét, ami a titkosszolgálati lehallgatást szolgálta. No, őt – a nagyobb bajt megelőzendő – jobbnak látszott kimenekíteni Sao Paulóba, a bencések dél-amerikai rendházába. 2003 tavaszán – 75 évesen – jószerivel meghalni tért vissza Pannonhalmára.

Aligha bencés inspirációra bár, de a világi szerzet hamarosan szélesebb értelmezésben is alakot ölt a katolikus elhivatottság körében a második világháború utáni években. XII. Pius pápa 1947 februárjában bocsátja útjára *Provida Mater* kezdetű apostoli konstitúcióját az ún. Világi Intézményekről. (Egy év múlva adja közre ezt magyarul is a Szent István Társulat, Bánk József – későbbi váci püspök, illetve egeri érsek – értő tolmácsolásában.) Nem sok idővel később válik szívszorongatóan világossá, hogy a

vasfüggöny mögött „államfogságra” ítéltetett társadalmakban – a szerzetes és apácarendek feloszlata nyomán – sokak számára jelentett „kapaszzkodót” e világi fraternitás ügyének újrakonstituálása. Nem is elsősorban a szorongattatások közepette mégiscsak működni hagyott bencés habitusúak számára. Ugyanennek egy másik változatát boncolgatja a kötet következő írása.

WIRTHNÉ DIERA BERNADETT: *Az oblatusi intézmény vezetői a diktatúra éveiben*. Az oblatusi intézmény rendi újrázása a 20. században Szunyogh Xavér páter nevéhez köthető. Magyar viszonylatban a Trianonnal terhelt eklézsia renovanda vonulatába illeszthető. Most vizsgált korszakunkra vonatkozó története így is csak emlékkép-foszlányokként rekonstruálható, merthogy 1950 után ismét a tilalmas kategóriájába soroltatott az elhívásos hitmegélés, s emiatt tradicionális regisztrálásuk a lelki vezetést vállaló fejére éppúgy bajt hozott volna, mint magukra az elköteleződést fogadalommal megerősítő férfiakra és nőkre. Ebben nem az a krónikába illő, hogy az újr alapítás legitimálása után – 1944-ig – hétszáz főre emelkedett a benedeki habitus „világi rendjének” elkötelezettek száma, hanem az, hogy a század második felének tilalmas, „katakomba” viszonyai közepette is közel háromszázan vállalták az illegális, egyéni közösséghez-csatlakozást. A szerzői bűvárkodás érdeme ennek regisztrálása, és az oblatciót fogadó atyák nevesítése: Xavér atya mellett Linzer Szilád, Szigeti Rajnald, Sárközy Pál, Legányi Norbert. Szunyogh Xavér esetében erősen valószínűsíthető, hogy az oblatá-közösség gondozása is belejátszott 1961-es letartóztatásába és elítélésébe, belekeverve az ún. Fekete Hollók elleni korabeli hajtóvadászatba.

SCHILDE RENÉ: *A pannonhalmi perjeli naplók történeti forrásértéke*. (1945–1979) „A perjeli naplók a historia domusok szerepét töltik be a magyar bencés közösségek belső életének dokumentálásában” – rögzíti írása elején a szerző. Egy oldallal később a következőt olvashatjuk: „Sárközy Pál főapát úr 1953 tavaszán úgy intézkedett, hogy az eredeti perjeli naplót Legányi Norbert perjel égesse el. A legfontosabb részeket Csóka Lajos újra beírta ebbe a könyvbe 1952-ig. 1952-től perjel írta át. A piros tintás részeket 1968-ban írtam be. Legányi Norbert főapát”. A visszamenőleges napló-csonkítás ténye, ideje és – általánosságban – oka is egyértelmű: testületi önvédelem. „A kommunista diktatúra hatóságai kezébe kerülve fegyverként, bizonyítékként szolgálhatott volna.” Schilde René a kiegészítő dokumentálással sem fukarkodik, midőn Legányi Norbert takarékos tényrögzítése ellenére is beszédes, 1953-ra vonatkozó zárszámadásából idéz: „A rendtársak közül egy a Szovjetunióban (Oloffson Placid), kettő (Kováts Arisztid és Sólymos Szilveszter) az országos börtönben fogoly, kettő (Maros Cirjék és Pálffy Aurél) vizsgálati fogoly.” Továbbra is megfektetésre vár viszont Sárközy főapát közelebbi – ott és akkor – motivációja a historia domus csonkolásos felülírására. „1953 tavasza” a vasfüggönyön innen élőknek köztörténeti mementóként elsőre Sztálin halálát juttatja eszébe. Rendszerszinten óriási felhajtás: „érdemeinek” törvénybe vésése, krokodilkönnyes, vöröskárpitos temetési pompa árnyékában dülő huzakodás az új No.1 sarzsiért. Nem manifestált, inkább csak amorf közérzületként ébredező „korszakzáró” ábrándozás. E fontolgatások közepette juthatott arra a pannonhalmi főapát, hogy a kommunista imperátor halála az addig megtapasztaltnál is kiszámíthatatlanabb anarchiába zúrzavaroso-

dik, s még esztelenebb atrocitások gerjedhetnek az istenhívők rovására? Nem először fordulna elő, hogy a trónutódlási csetepatékban – ekkor is – az obligón kívüliek húzzák a rövidebbet... (Ez az év második felében a lengyel püspökök elleni újabb elhurcolás-hullámban, illetve Bulgáriában egy 40 egyházi személy elleni perben realizálódott.) Sárközy főapát (egyik) 1953 eleji közvetlen tapasztalata ekkor, hogy elmaradt a magyar püspökkari konferenciáról a Hejcére száműzött Pétery József váci megyéspüspök. Noha 1948 és 1952 között is fölösen elég kriminális attak érte a hazai klerikus társadalmat, s eközben maradt a bencés kongregáció a szorongattatva megtűrt kevesek egyike, alighanem Sztálin halála lehetett a közvetlen imperatívusz a perjeli napló szelektált újraíratására.

BOROS ZOLTÁN: *Bencések a szombathelyi egyházmegyében*. Konkrét tárgymegjelölés, szabatos, minuciózus múltidézés a – „Mentsük, ami menthető!” – csendes szolidaritásról. A celldömölki monostor Jándi Bernardin apáttal, illetve a kőszegi bencés gimnázium és rendház Szigeti Ábel házfőnök vezetése alatt helyben maradvá éli túl az 1945 eleji „frontátvonulást”, ideértve intézményeik átmeneti menekültszállássá, hadikórházzá tételét is. A háború utáni rendi regenerálódás 1948 nyarán ért véget az egyházi iskolák államosítása következtében. A főapát és a szombathelyi megyéspüspök azonnal konzultálni kezdett, s Kovács Sándor mindazon bencés testvért el tudja helyezni egyházmegyes diszpozíciókba, akik ordináriusi főhatóságán belül kívántak maradni. A szerző egyénenként veszi számba az így folytatólagosan szolgáló rendtársakat, s azokat is, akik előrehaladott koruk miatt a pannonhalmi befogadást választották, vagy – mint a kőszegi rendház 1949-es fokozatos állami kisajátítása miatt – rokonaikhoz települtek. A kőszegiek négy szerzetesének 1950. június 12-re virradó éjszakán Szolnokra történt internálása mellett szól arról is, hogy Vas megye többi rendházából mikor és hány más habitusú testvért, illetve nővért hurcoltak el e nyári hónapokban Szentgotthárdról, Kőszegről és a megyeszékhely Szombathelyről. Az állam által végül 1950 késő nyarán kikényszerített „megegyezést” követően jutott enyészetre a celldömölki apátság is. „Az utolsó dömölki apát, Jándi Bernardin 1950. szeptember 20-án költözött át a főmonostorba.”

Nincs mód mindenkit név szerint említeni Boros Zoltán sorsidézó elbeszélésének áradásából. A hosszabban bemutatottak közül Sólymos Szilveszter azért kapta – rendtársaihoz képest – a legsúlyosabb, életfogytig szóló börtönbüntetést 1951 végén, mert két egykori diákja lebukott, miközben illegális külföldre meneküléssel próbálkoztak. Öt év alatt belülről tanulmányozhatta az ÁVH felügyelte börtönök többségét, hogy 1956. október végén a váci rabszabadítás révén kerüljön ki a „bebádogozott ablakú” országos fegyházból. Ugyanonnan ekkor rajta kívül további 11 egyházmegyes pap és 26 szerzetes szabadult. Ugyancsak 1951 végétől számítva egy évtizeden át az ÁEH lankadatlan hübrisze gondoskodott Kovács Tóbiás folyamatos hányattatásáról, hogy 1961-ben lényegében meghalni „engedjék vissza” Pannonhalmára. Többi társuk változatos Via Dolorosa zarándoklatáért tessék kézbe venni a tanulmányt! A hitvallók mellett Boros a kor papi békemozgalmába elbitangolt, s ennek fejében a stallumokkal honorált karriert csinálókat sem mulasztja el lajtromba venni, de rájuk ezúttal nem térek ki.

SOÓS VIKTOR ATTILA: *Új ember egy új lap élén*. A szerző kiterjedt hivatkozási apparátust felvonultatva mutatja be Pénzes Balduin életútját és főszerkesztői tevékenységét az *Új Ember* élén. Az 1936-os pappá szentelést követő évtizedben inkább literátor, irodalomtörténész pályát sejtet munkássága. Ehhez képest fordul sora – az ország egészével egyetemben – 1945-ben, s lesz az engedélyt szerzett (kapott!), katolikus hetilap főszerkesztője. Mondhatnók Benjáminként, merthogy olyan patinás nevek viselői bábáskodtak az alapítás körül, mint Sík Sándor, Mihalovics Zsigmond, Radó Polikárp, Mihelics Vid – és többeket elhagytam a felsorolásból. Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát Pénzes támogatásán túl vetette papírra, hogy az *Új Ember* „nem egyszerűen rendi ügy, hanem valósággal magyar katolikus közügy”. A később felállítandó szerkesztőbizottságba pedig olyan neveket ajánlottak, mint Badalik Bertalan (akkoriban) domonkos perjel, Endrédy Vendel a ciszterciek zirci apátja vagy Borbély István, a magyar jezsuita rendtartomány provinciálisa. 1948 végéig Mindszenty József, elítélése után pedig Czapik Gyula igyekezett „pártfogolnitávirányítani” a lapot. Az egri érsek pártvezetéssel ápoltságának része volt abban, hogy az *Új Ember* – kellő kompromisszumok árán és masszív állambiztonsági behálózottság közepette – a legridegebb egyház-üldözés éveiben is fennmaradhatott. Tágabb egyház- és rendszertörténeti közegbe helyezést kívánna, hogyan volt módja Pénzes Balduinnak mindenkor az éppen szabadlábban hagyott püspökkari ordiáriusokkal megtalálni a „közös hangot”, s az sem csak sajtótörténeti unikum, hogy nevezett 1945-től harmincöt éven át, 1980-ig – ekkor bekövetkezett haláláig – állhatott az *Új Ember* élén.

SZABÓ CSABA: *Egy „kereten kívüli” szerzetesi ház*. A kelenföldi Szent Szabina kápolna, majd (mellette) a Bencés Tanulmányi Ház története, az ott szolgálatot teljesítő plébánosokkal, szerzetesekkel. Egy, a 18. század végén telepített németek magukkal hozott kőkereszt-pléhkrisztus „venyigéje” fakad hajtássá, majd lugassá a dél-budai dombvidéken, hogy előbb kápolna épüljön a hívek adakozásából, majd a pártállami szorongattatás utolsó – már enyhülő – évtizedében jöjjön létre egy új, kereten kívüli bencés szerzetesi ház. Felidézi a szerző a házépítés vesződéses történetét, rövid curriculummal az ott szolgálók mindegyikét, a „plébánia” gazdálkodását. Szabó részletesen követi nyomon Szunyogh Xavér életét és munkásságát, amiből most csak egy mozzanatot exponálok: az „oltárfordítást”. Xavér atya és elődje, Körmendi Béla közös szolgálata idején kerül a Szent Szabinába a világháború után az első szembenéző oltár. „Ezzel lényegében évtizedekkel megelőzve a II. Vatikáni Zsinat liturgikus határozatait.”

CÚTHNÉ GYÓNI ESZTER: *„Rieger József” fedőnevű ügynök jelenti*. A címbeli fedőnév Kapuy Vitál bencés szerzetes (jelentés) írói álneve az 1950-es években, az 1960-as évek elejéig. Utána „Marosi Zoltán” álnévre magyarosított, változatlan szorgalommal dolgozva tovább saját rendtársaira, monostorára, illetve a győri bencés gimnáziumra. De a baj – és az ügynök – nem jár egyedül. Valójában a titkosszolgálatok bencés ügynökhálózatát tárja elénk Gyóni Eszter. A „két urat szolgálókból” kitelt egy kosárlabda csapat, amihez alkalmasint egy-két cserejátékos is társult. További jellemzőjük volt, hogy tartótisztjeik célfeladatainak teljesítése közben/mellett, egymásról is informálták a céget, illetve jelentéseik „valóságtartalmát” az ugyanazon közegben mozgó rendtársaikkal kontrolláltatták.

BANDI ISTVÁN: *Az 1960-as években alkalmazott fiatalok történeti vizsgálata*. A cím rögzíti a vizsgálat célját. A szerző – a kötet tematikájához igazodva – a győri bencés gimnáziumban akad egy 18 év alatti diák sikeres informatori beszerzésére, illetve az ő konspirált közreműködésével „realizált” ügyre. A leírásból kiderül, hogy egy fiatal, ambiciózus – mindenáron bizonyítani akaró – állambiztonsági káder karrierépítésének lett ez a része. Sokkal inkább róla, semmint a diákügyökről szól az erősen moralizáló felhangú elbeszélés. Az írásnak leginkább a – „kitekintés” – záró része tanulságos, amelyből kiderül, hogy a korabeli Romániában, illetve az NDK-ban valóban légiónyi létszámú iskoláskorú fiatalot foglalkoztatott az illető ország titkosszolgálat.

SOMORJAI ÁDÁM: *Polgár Vilmos bencés működése Nyugaton, 1957–1974*. Aki kézbe veszi/vette a kötetet, joggal teheti szövé, hogy csaltam az írások közlési rend szerinti megidézésével. Két okból is. Egyrészt azért, mert Somorjai Ádám tanulmánya a magam záró észrevételeihez segíti az átkötést. Másrészt azért, mert esetében minden „hagyományos recenziálástól” el kell álljak. Lehetetlen tömörítve érzékeltetni annak – majdhogynem parttalan – gazdagságát, sokszínűségét. Még akkor is, ha ehhez fel kellett rúgnia a konferencia-referátumok – mindig önkorlátozást jelentő – műfaját és annak időkorlátozóra nyesegetett terjedelmét. Mi több, azt a csalafintaságot is elkövette, hogy egy 12 oldalas *Függelékkel* egészítette ki a 24 oldalas tanulmányt, elnyerve ezzel a kötet legterjedelmesebb írása címet. No, ezt nem fogom itt és most előbűvészkedni, de két kiválasztott idézet-blokk kellően ösztönözheti a nagyérdeműt, hogy végigrágja magát a szöveg egészén. Megéri rászánni az időt, a mellé dukáló dupla presszó vagy pár deci jobbfajta vörösbor lassú kortyolgatása közben. De lássuk a citálásra kiszemelt részeket:

„Polgár Vilmos egész külföldi életében harcolt. Így a magyarországi állambiztonsági szervek ellen, nagybátyja, Szalay Jeromos ellen, a bécsi skót bencések, a két bécsi nuncius, a Vatikáni Államtitkárság ellen, továbbá elöljárója, Békés Gellért ellen, hogy – a maga értelmezése szerint – helyreállítsa a nyugati bencés intézmények jogkövetését. [...] Mire véghezvitte, szinte mindenütt persona non gratává vált. [...] Ráment egészsége és élete. [...] Megteremtette magának Pannonhalmát Nyugaton. [...] Eredményei jelentősek, de azokat nem ő, hanem kortársai és főleg az utókor élvezi.” (167. p.)

„Pártállami árnya elkísérte Bécsbe is, ahol nem bíztak benne, főleg vehemenciája miatt. [...] Peichl bécsi bencés apát őt kommunista ügynöknek tartotta. [...] Az adott kor körülményei között dolgozott, nem saját érdekét nézte, hanem azét a szűkebb és tágabb közösségét, amelyhez tartozott.”

Somorjai Ádám Petes Róberttől veszi át és egyetértően idézi, hogy „a rend közelmúltjának ez az epizódja jól rávilágít arra, hogy nem írható le az egyház történetének ez a szakasza pusztán olyan sémák alapján, amelyek tanúságtevők és kollaboránsok csoportjára osztják annak tagjait.” (166–168. p.)

Azonnal a fentebbi két szerzőhöz csatlakozom, mert ez lett volna a kötet egészéhez fűzött első észrevételem. Egy kiegészítéssel, amire áll a vásári bon mot, hogy „minden kupec a maga lovát dicséri”. Az írásokban gyakorta

idézett/hivatkozott titkosszolgálati iratok, összes bornírtságuk ellenére megőriztek olyan adalékokat, amelyek segíthetik – jelen esetben – az eklézsiák, rendek okadatoltabb múltidézését. Még akkor is, ha úgy hiányozhat az egyháztörténetnek ez a kifecamodott-kiherélt, csak az árnyoldalt vizslató irategyüttes, mint ahogy Esterházy Péternek hiányzott a *Harmónia* megírása után a *Javított kiadás* diszharmóniája. De hát, „oly korban éltünk”, s mégiscsak a jin és jang két felének ötvözetéből kerekedik ki e földi világ-mindenség. Vesződéses ebbe az ötvösmesterségbe beletanulni, ám hozadéka miatt – nem anyagi szempontból méricskélve – talán megéri.

A kötet a második világháború végétől a Kádár-rendszer alkonyáig, Serédi Jusztiniántól Lékai Lászlóig, Kelemen Krizosztomtól Szennay Andrásig fogja át a pannon bencések-kincések történetét. A honi és a külhoni szétszórattatás közepette tárul fel a patchworkszerű töredezettség és a szívós-szerves közösségi kohézió panorámája. Csak egy-egy rendtörténeti szituáció kapcsán sejklik fel az olvasóban, hogy e fraternitást is a II. Vatikáni Zsinat nyomán kezdte átjárni a modern világra nyitást inspiráló „friss szelőlő”, vagy ott már autochton helyi fuvallatok kezdték oszlatni a tömjénfüstös áporodottságot? (Ahhoz képest, hogy az egyházmegyés klerikus hierarchia magyar földön mintha a zsinat után is hezitálva-megkésve interiorizálta volna a konfesszionális „új időknek új dalait.”)

Ilyen jellegű – tág tematikájú és sokszereplős – gyűjteményes kötetek esetében a névmutató elmaradása manapság már rosszalló megjegyzést szokott kiváltani, meglepte pedig inkább evidencia, semmint erény. A három kötet *Összevont névmutatója* viszont több mint regiszter, majdhogynem tanulságos „zárszó”. Abban nincs meglepő, hogy az említési gyakoriságot illetően Legányi Norbert és Sárközy Pál főapátok „viszik el a pálmát.” Az már inkább korszakszimptóma, hogy utánuk egy több álnéven is jelentő, munkadoszsiék sorának teleírásában fáradhatatlan fürkész, Kapuy Vitál fusson be dobogós helyen az említettség lajstromában. Ennél fontosabb viszont az, amivel e sorozatzáró harmadik kötet megerősíti előzmény társait. Nevezetesen, hogy a többkötetes vállalkozás résztvevői egy fokozatosan összeállni látszó *bencés kollektív biográfia* elkészítését ambicionálják. A közreadott írások mintha ahhoz készülő prozopográfiai előtanulmányok lennének. A sikerültebbek becsatlakoztatják az ezredéves „ősiséget” a modern társadalomtörténetírás egyik újabb florealó irányzatába.

(ism.: *Gyarmati György*)